

RAPPORT 2008/7
ÅRSRAPPORT 2008
HOTADE KUSTFÅGLAR
Skräntärna *Hydroprogne caspia*

Martin Amcoff

FÖRFATTARE

Martin Amcoff

FOTO FRAMSIDA

Skräntärna, Berndt Godin

KARTOR

Pers Stolpe

© Lantmäteriet 2008, SGU Länsstyrelsen

PRODUKTION OCH LAYOUT

Upplandsstiftelsen

KONTAKT UPPLANDSSTIFTELSEN

Telefon 018-611 62 71

Hemsida www.upplandsstiftelsen.se

© Upplandsstiftelsen 2008

Arbetet har utförts i samarbete med Länsstyrelsen i Uppsala län och delfinansierats av Naturvårdsverkets åtgärdsprogrammedel.

Förord

Upplandsstiftelsen har med stöd av Världsnaturfonden och Länsstyrelsen i Uppsala län under många år bedrivit projekt Hotade kustfåglar. Projektet inleddes med att antalet häckande par av samtliga förekommande kustfågelarter i fyra större skärgårdsområden inventerades 1997. Hösten samma år inleddes minkjakt i två av dessa områden, Björn och Gräsö norra skärgård. Under följande år genomfördes årliga fågelinventeringar i alla områden och organiserad minkjakt bedrevs kontinuerligt i områdena Björn och Gräsö norra skärgård. Det har därmed varit möjligt att under hela projekttiden jämföra fågelbeståndens utveckling i områden med organiserad minkjakt och i områden där minkpopulationen får utvecklas fritt.

I projektet har också ingått inventering och ringmärkning av skrانتärna i kolonin i Björns skärgård. Under 2007 fastställdes ett nationellt åtgärdsprogram för Skrانتärna. Det innebär att skrانتärnekolonin i Björns skärgård även fortsättningsvis följs genom inventering, ringmärkning och övervakning. Inventering och ringmärkning av solitära par i den övriga skärgården ska också göras. En viktig åtgärd är att även i fortsättningen hålla minkfritt kring kolonin i Björns skärgård.

Tack till medarbetare

Ett stort tack riktas till alla som deltagit i projektet 2008. Fågelinventeringar och ringmärkning av skrانتärna utfördes av Lars Gustavsson, Ulrik Lötberg, Lennart Söderlund, Berndt Godin, Björn Svensson och Martin Amcoff. Minkjakten utfördes av Andreas och Göran Andersson, Kjell Holmkvist samt Stig och Sture Sundin.

Arbetet med skrانتärna har skett på uppdrag av Länsstyrelsen i Uppsala län inom åtgärdsprogrammet för hotade arter.

Bakgrund

Under de senaste decennierna har den från Nordamerika införda minken expanderat ut i den norduppländska skärgården. Under 1980-talet kom många rapporter om mink i skärgården och samtidigt rapporterades betydande minskning av många kustfågelarters bestånd. För att undersöka hur minken påverkar skärgårdens kustfågelbestånd och samtidigt genomföra åtgärder för att skydda kustfågelfaunan startade Upplandsstiftelsen i samverkan med Världsnaturfonden ett projekt 1997.

Projektet inleddes med att antalet häckande par av samtliga förekommande kustfågelarter i fyra större skärgårdsområden inventerades 1997. Hösten samma år inleddes minkjakt i två av dessa områden, Björn och Gräsö N. Under följande år genomfördes årliga fågelinventeringar i alla områden och organiserad minkjakt bedrevs kontinuerligt i områdena Björn och Gräsö N (Figur 1). Det har därmed varit möjligt att under hela projekttiden jämföra fågelbeståndens utveckling i områden med organiserad minkjakt och i områden där minkpopulationen får utvecklas fritt.

En utförlig beskrivning av metoder och resultat för åren 1997-99 finns i rapporten *Minkens inverkan på kustfågelbestånden i Uppsala läns skärgård* (Upplandsstiftelsen/Martin Amcoff 2001).

Sedan 2001 har ekonomiskt stöd årligen erhållits från Länsstyrelsen i Uppsala län. Fågelinventeringarna har genomförts med standardiserade metoder i samverkan med medlemmar i Upplands Ornitologiska Förening och minkjakten har bedrivits av lokala jägare. Arbetet inom projektet har till övervägande del utförts ideellt.

Figur 1. Kartan visar de fyra undersökta områdena. Minkjakt bedrivs i områdena Björn och Gräsö N sedan 1997. I Klungsten har minkjakt bedrivits sedan 2001.

Fågelinventeringar metodik

Fågelinventeringar genomfördes som tidigare år vid 2-3 tillfällen under våren. Tidiga arter räknas vid båtinventering från andra halvan av april till början av maj, senare arter räknas från båtinventering i andra halvan av maj.

I första halvan av juni sker landstigning för inventering av måsfåglar, tärnor, alkor, vadare m fl. Erfarenheten har visat att de två senare inventeringarna kan ersättas av en inventering kring maj/juni utan att resultatet påverkas nämnvärt. Tiden för inventeringarna påverkas starkt av väderleksförhållandena under våren varför inventeringstiden varje år får anpassas efter det årets förhållanden. Det är inte ovanligt att ett extra besök får göras för att täcka alla inventeringsområdena. En betydande del av Uppsala läns fågelskyddsområden ligger i de inventerade områdena.

En heltäckande uppföljning av häckningsframgång genomfördes åren 1997-99. Därefter har öar besökts mer tillfälligt senare under säsongen för att följa upp häckningsframgången för vissa arter eller för att kontrollera minkförekomst.

Skräntärna

I Björns skärgård finns Sveriges och Östersjöns största koloni av skräntärna. Häckningsframgången har generellt varit mycket hög förutom de senast två åren. I samband med fågelinventeringarna i Björns skärgård inventeras skräntärnorna och ungararna ringmärks. Alla uppgifter rapporteras till Naturhistoriska Riksmuséet.

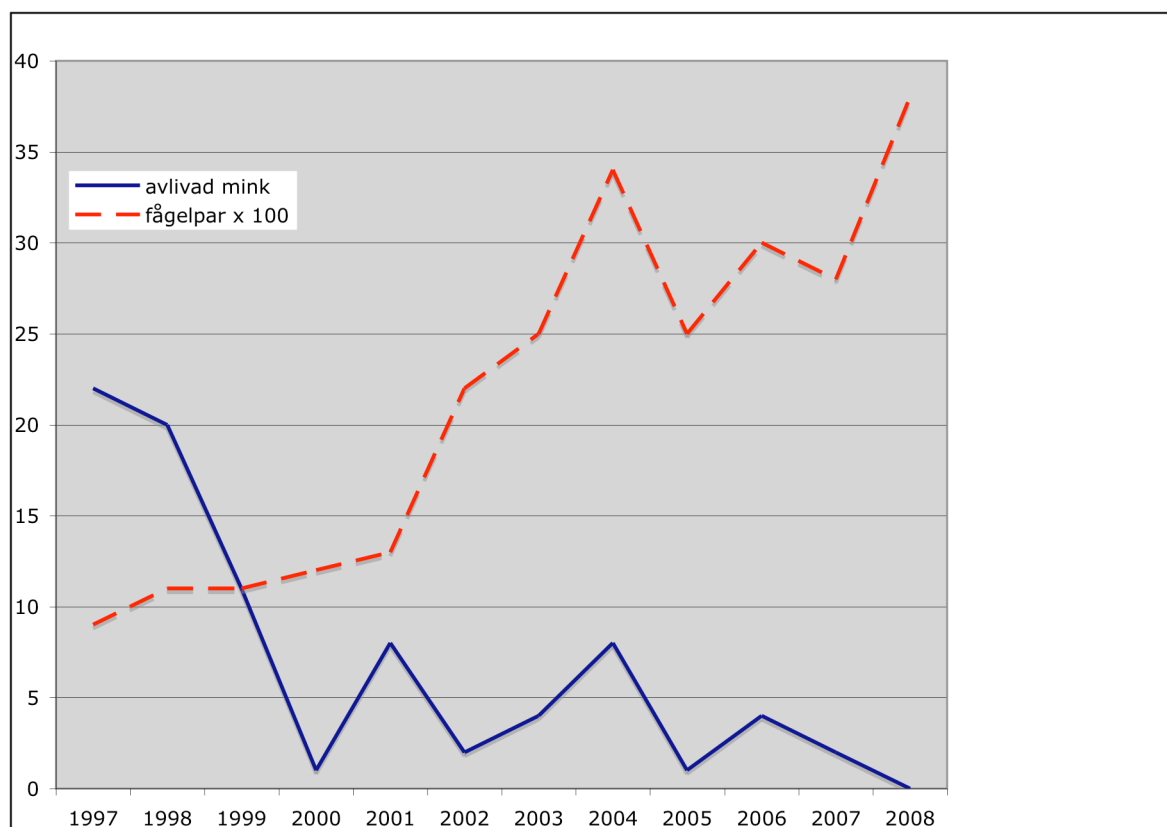
Ett nationellt åtgärdsprogram för skräntärna antogs 2007.

Åtgärdsprogrammet anger att det största enskilda hotet mot arten på häckplatser är minkpredation på ägg och ungar. Det är därför av största vikt att minkjakten fortsätter och att det finns en övervakning av fågelbestånden och eventuell minkförekomst i Björns skärgård.

Skräntärnekolonin på Stenarna i Björns skärgård besöktes sex gånger under häckningstid. Vid de två första tillfällena räknades tärnorna från båt. Vid de senare tillfällena skedde landstigning för kontroll av häckningsresultat och ringmärkning. En inventering av solitärhäckande par av skräntärna genomfördes i den övriga delen av Uppsala läns skärgård.

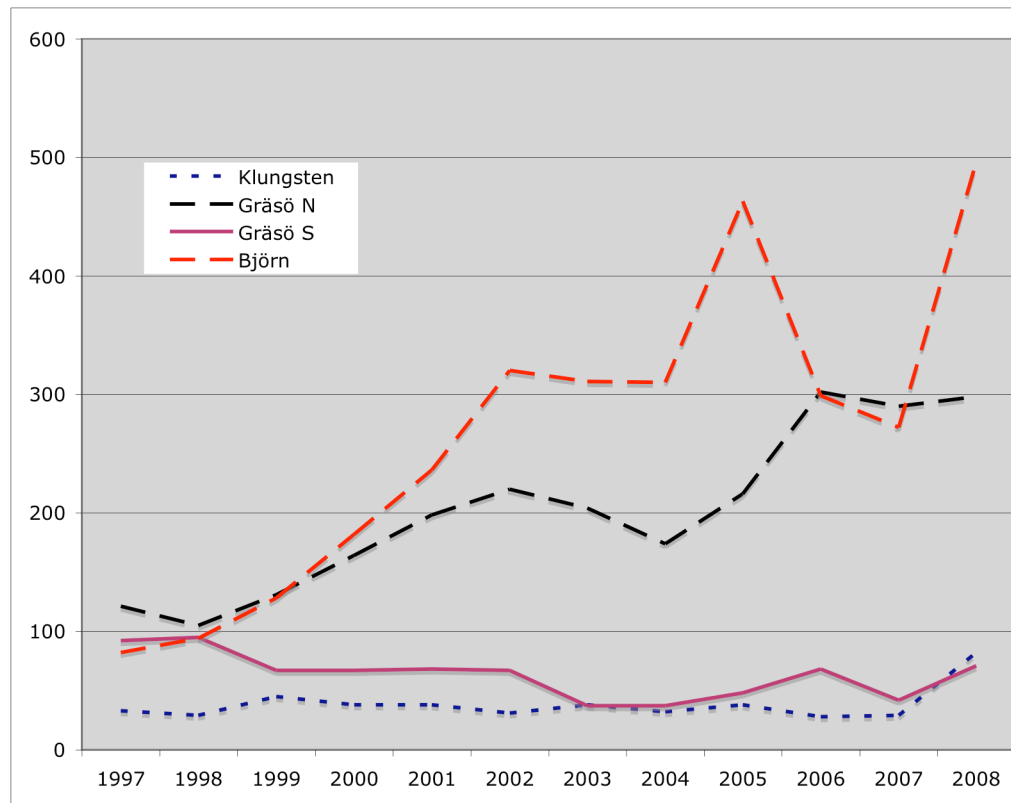
Fågelinventeringar 2008 resultat och kommentarer

I de fyra skärgårdsområdena häckade 5704 kustfågelpar av 36 arter. De fem talrikaste arterna var silvertärna 1388 par, fiskmås 947 par, skrattmås 881 par, gråtrut 381 par och silltrut 380 par. Det totala antalet häckande kustfågelpar är det högsta sedan räkningarna inleddes 1997 och antalet har mer än fördubblats sedan starten.

Figur 2. Antalet avlivade minkar och kustfågelpar utveckling i Björns skärgård.

I de områden där organiserad minkjakt bedrivits sedan 1997 har antalet par av de flesta fågelarter ökat. För många arter är ökningen kraftig. I Björns skärgård ökade det totala beståndet av kustfåglar från 960 par 1997 till 3 760 par 2008. I det andra området där mink jagas (Gräsö N) ökade kustfågelparbeståndet från drygt 500 par 1997 till 923 par 2007. Att ökningen av antalet par är betydligt större i Björns skärgård kan bero på att antalet minkar där var betydligt större när projektet inleddes. I området Gräsö S där ingen organiserad minkjakt bedrivs fanns 1997 knappt 500 fågelpar och 2008 fanns 400 par.

Figur 3. Fiskmåsen har ökat kraftigt i Björns skärgård och Gräsö norra skärgård där regelbunden minkjakt bedrivits sedan hösten 1997. I Gräsö S där mink förekommit årligen har antalet par av fiskmåsen minskat något.

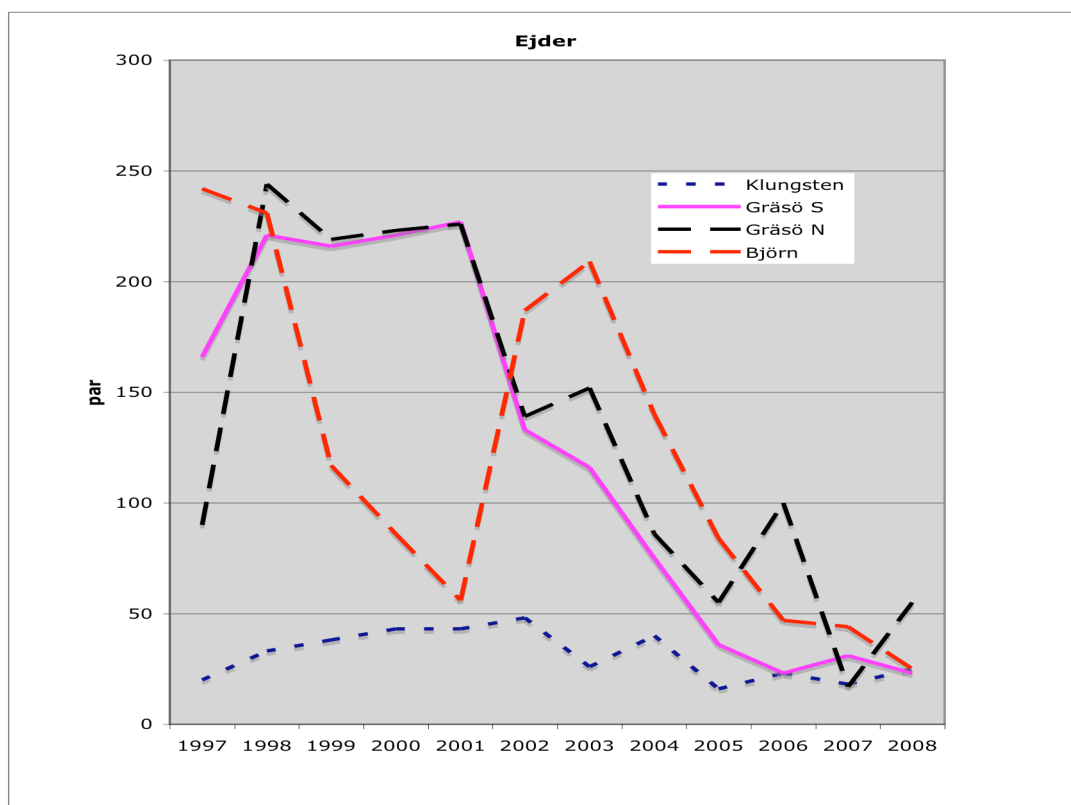
De artgrupper som visar de största numerära ökningarna i minkjaktområden är änder, vadare, måsar, tärnor och trutar. Utvecklingen för måsar, tärnor och trutar (8 arter) är sammantaget starkt positiv. I de områden där minkjakt bedrivs var ökningen av antalet par kraftig. Mellan 1997 och 2008 ökade antalet par i Björn från 500 till 3000, i Gräsö N från 300 till 700 och i Klungsten från 100 till 450.

Även i Gräsö S där ingen minkjakt bedrivs skedde en ökning från 190 till 270 par. I området Gräsö S ingår en isolerad ö, Ålänningsslangran, där mink inte påträffats. På denna ö ökade måsar, tärnor och trutar från 18 par 1997 till 105 par 2008. Bortser man från ökningen på Ålänningsslangran så har antalet par av måsar, tärnor och trutar varit relativt jämnt under perioden i området Gräsö S.

För några arter verkar minkförekomsten vara av underordnad betydelse för beståndsutvecklingen över tiden. Bestånden av havstrut har varit närmast konstant i tre områden medan antalet varierat i Björns skärgård och där har även en viss minskning skett under senare år.

Ejdern var den talrikaste arten 1997 men har sedan dess minskat kraftigt i antal i såväl områden med minkjakt som områden utan minkjakt (Figur 4). I de två studerade områdena i Gräsö östra skärgård minskade antalet ejdrar från ca 450 par i slutet av 1990-talet till ca 80 par 2008. Det är inte känt vad som orsakat den kraftiga tillbakagången.

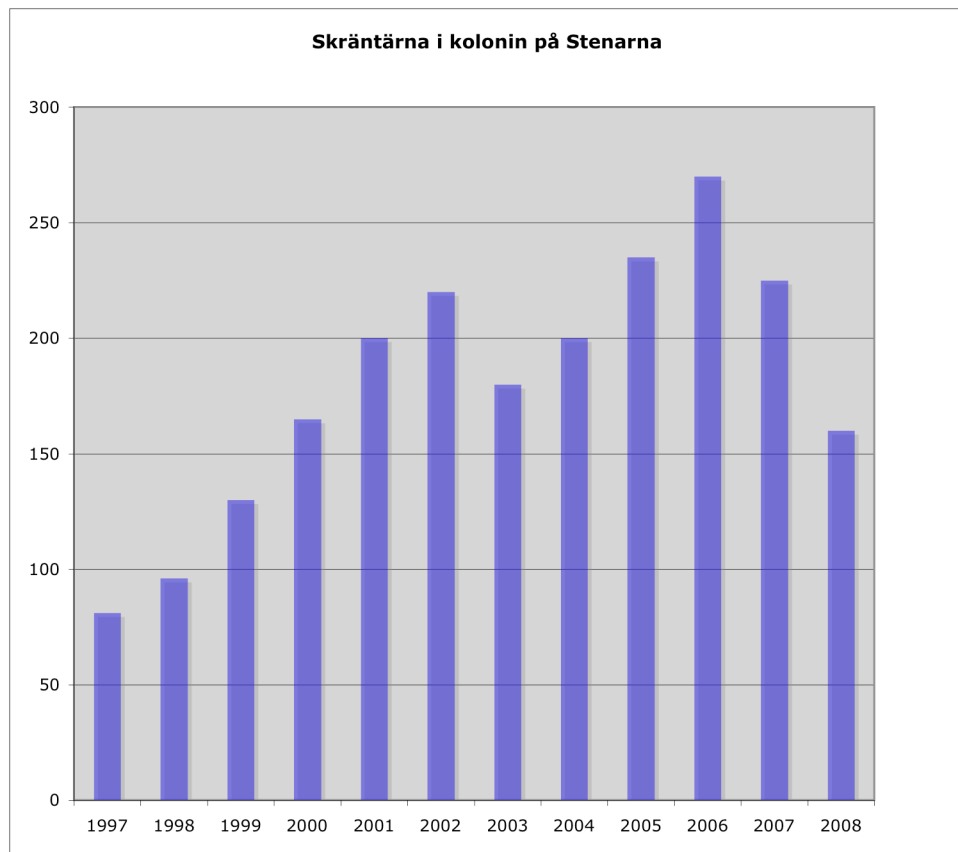
Vitkindade gåsen som ursprungligen är en arktisk art har på senare år etablerat ett litet bestånd i Björn och Klungstens skärgårdar medan den saknas i de undersökta områdena i Gräsö skärgård. Kärrsnäppa av den sydliga rasen konstaterades även 2008 med två par i Björns skärgård. Den sydliga kärrsnäppan är klassad som starkt hotad och ett särskilt åtgärdsprogram har tagits fram för skydd av arten.

Figur 4. Antal ejderpar i de fyra undersökta områdena.

Skräntärnorna på Stenarna

Skräntärnan häckade med 160 par på Stenarna i Björns skärgård 2008. Årets häckningsresultat blev katastrofalt med ingen flygfärdig unge. Skräntärnorna lade ägg och kläckte fram ungar men dessa försvann innan en veckas ålder. Kläckningen var utdragen i tiden och endast 34 små ungar kunde märkas. Trots att ungar försvann före en veckas ålder kunde inga döda ungar påträffas. Orsaken till att ungar försvinner är inte känd men det är möjligt att arten drabbats av någon sjukdom som gör att ungar inte överlever.

Figur 5. Antal par av skräntärna på Stenarna. Efter en lång tids ökning av antalet par bröts trenden 2007.

Inventering av solitärhäckande skräntärna

Under 2008 inventerades solitärhäckande skräntärnor i Gräsö skärgård. Sex solitära par konstaterades med säkerhet häcka i södra delen av Gräsö skärgård. Det är samma antal som 2007. Ytterligare ett par häckade troligen i den norra delen av Gräsö skärgård. På ön Blecksnedan i Klungstens skärgård noterades både 2007 och 2008 en varnande skräntärna. Någon häckning kunde dock inte konstateras på den lokalen.

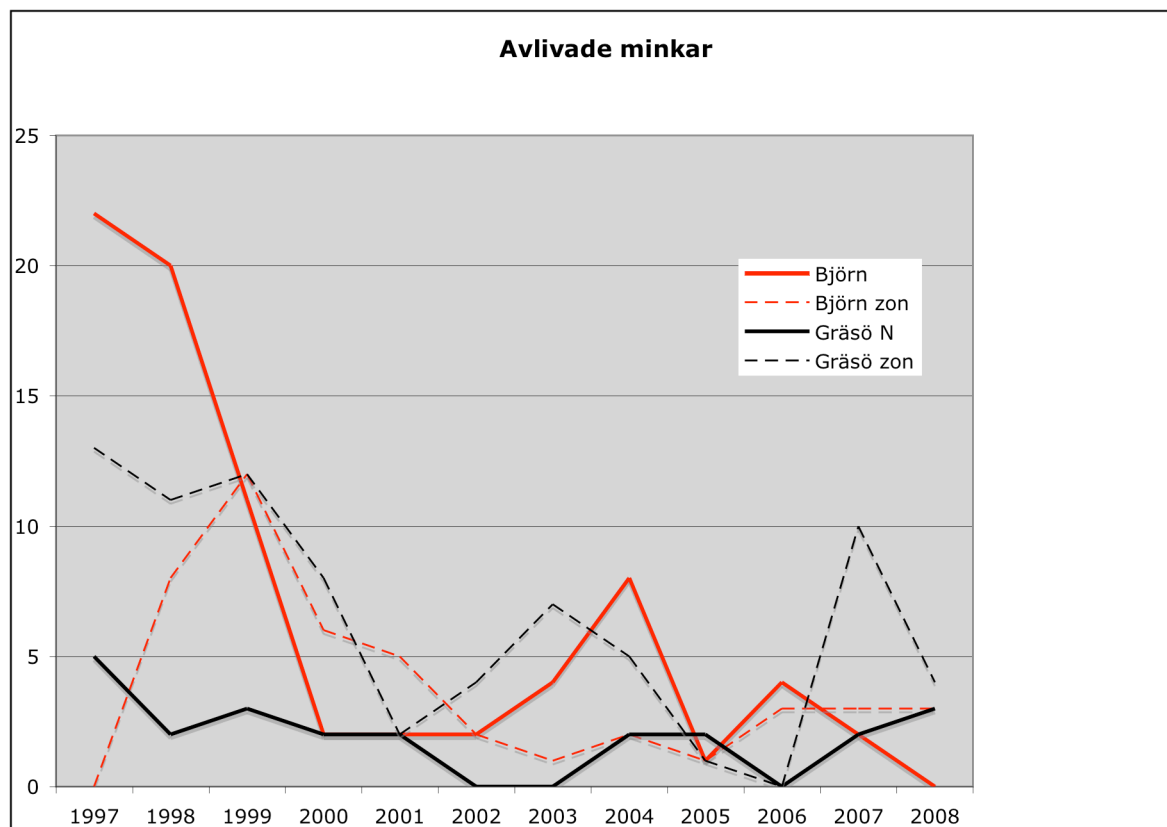
Minkjakt metodik

Minkjakt bedrivs dels som fällfångst med av naturvårdsverket godkända slagfällor samt med grythund och vapen. Jakten bedrivs framförallt på hösten och under tidig vår innan fåglarna börjar häcka. I några fall där minkförekomst konstaterats har jakt bedrivits under våren/sommaren. Vid dessa tillfällen tas största hänsyn för att inte störa fågellivet. Utanför de områden där minkjakt bedrivs jagas mink i en bred zon. All jakt utförs av erfarna jägare som varit med sedan projektets början. För avlivade minkar har uppgifter om datum, plats, ålder, kön, längd och vikt insamlats.

Minkjakt 2008

Minkjakt bedrevs med fällor och vapen i områdena Björns skärgård och Gräsö norra skärgård (Fluttu-Stapelbådan-Klyndrona) samt i en zon kring dessa områden. I Björns skärgård avlivades inga minkar och i zonen (Rödhäll-Fågelsundet) 3 minkar. I Gräsö norra skärgård avlivades 3 minkar och 4 minkar togs zonen utanför.

Antalet avlivade minkar har minskat i de två skärgårdsområden där jakt bedrivits sedan hösten 1997 (Figur 6). I Björns skärgård har jakten medfört en kraftig minskning av antalet minkar vilket också avspeglas i en markant ökning av antalet häckande fågelpar.

Figur 6. Antalet avlivade minkar per år har minskat i de två områden (Björn och Gräsö N) där jakt bedrivits sedan 1997. I zonen till Björns skärgård har antalet avlivade minkar legat på en låg nivå sedan 2002. I zonen kring Gräsö N har däremot relativt många minkar avlivats de senaste två åren.

Planerad verksamhet 2009

- Fågelinventeringarna fortsätter som tidigare i de fyra undersökningsområdena
- Minkjakten fortsätter som tidigare i områdena Björn, Gräsö N och Klungsten samt i en zon kring dessa områden
- Fågelinventeringar på öar med tärn- och måskolonier, alkor m fl arter fortsätter.
- Inventering och ringmärkning av skrântärna i kolonin i Björns skärgård.
- Inventering och ringmärkning av solitära par av skrântärna.
- Särskilda insatser genomförs i skrântärnekolonin i Björns skärgård för att klarlägga orsaken till den låga ungfågelproduktion.

Upplandsstiftelsen har med stöd av Världsnaturfonden och Länsstyrelsen i Uppsala län sedan år 1997 bedrivit projekt Hotade kustfåglar. Sedan 2001 har ekonomiskt stöd årligen erhållits från Länsstyrelsen i Uppsala län. Fågelinventeringarna har genomförts med standardiserade metoder i samverkan med medlemmar i Upplands Ornitologiska Förening och minkjakten har bedrivits av lokala jägare. Arbetet inom projektet har till övervägande del utförts ideellt.

Detta material är en enkel avrapportering där vi redovisar arbete och resultat från det aktuella året.

Box 26074, 750 26 Uppsala
info@upplandsstiftelsen.se
www.upplandsstiftelsen.se